

שמעתא למיקתא

גליון קמ' – פ' בהר בחוקותי ה'תשע"ג / הקהילת "חינכי הישיבות" - רמות ב'

האם יש חובה לחנך קטנים במצות ספירת העומר

מצוה לספור ספירת העומר מתחלת ליל ט"ו בניסן, ומונים והולכים מ"ט יום עד שבועות. וזמן הספירה מתחילת הלילה, ואפי' מספק חשיכה יכולין לספור. ואם שכח לספור בתחלת הלילה הולך וסופר כל הלילה. וכן הוא בטשו"ע (סי' תפ"ט סעי' א').

ונחלקו הראשונים האם בזה"י מצוה זו הוי מהית' או מדרבנן, דעת הרמב"ם (תמידין ומוספים פ"ז הכי"ד) שהיא מדאו'. אולם דעת הרא"ש (ספחים ס"ג) שהיא מדרבנן. וכתב הר"ן (פ"ח דבור ראשון) דרוב המפרשים משכמיים דהשתא דליכא הבאה ולא קרבן אינה אלא מדרבנן בעלמא זכר למקדש. וכן פסקו הטשו"ע (סי' תפ"ט). ועיי' בביאור הלכה (ד"ה לספור העומר).

ומצינו לכה"ג (הל' מנחות קל"ג ע"ג הובא בתוסי' המזכיר לקמן) דס"ל שאם שכח לברך בא' מן הימים אינו מברך עוד בימים שלאחריו, דתמימות בעיני לויכא. אולם דעת התוס' (מנחות סו. ס"ד"ה זכר למקדש) והרא"ש (סוף ספחים ס"ג מא) דאף בכה"ג מונה והולך, דכל לילה ולילה מצוה בפני עצמה הוי.

ועוד ס"ל להב"ה (שם) דאם שכח לספור בלילה סופר ביום. ור"ת (תוסי' שם) ס"ל דאם לא ספר בלילה שוב לא מהני ליה ספירת היום דאין מצות העומר אלא בלילה.

ומי"מ כתב בתרו"ד (ח"א סי' ל"ג) דאם ספק לאי אם ספר לילה אחד או לא, יראה דיספור בברכה מכאן והלאה, דאע"ג דהיךך דבודאי שכח יום א' נהיגין כהב"ה ג' שבת' שכח יום א' שוב אינו סופר בברכה, מי"מ בספק מצוין למיטמך על תוסי' ודעימיהו, ומה"ט אם לא ספר בלילה אלא ביום רשאי להמשיך לספור בברכה (אע"פ שספירה ביום נמי תלויה במח'). וכן פסק השו"ע (שם סי' ת"ח).

והנה הכרעת הפוסקים דאף במצות דרבנן חייבים לחנך את הקטנים, ואי"כ הי"ה בניד אע"פ דלשית רוב פוסקים ספח"ע בזה"י דרבנן כמבואר במ"ב (סי' תרט"ו סעי' א'). ועיי' עוד בזה בברכ"י (שם אות א), בפמ"ג (שם סי' ס"א), בחק"ל (אור"ח סי' צ"ט) ובכו"מ (שם סי' ק"ד).

אלא דהעירוני דבאמת יש לעיין בזה, דהרי שנינו בברכות (כ.) דנשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש וכו'. ופירש רש"י (ד"ה קטנים) דאפי' קטן ששהיג לחנך פטור מק"ש, משום דלא הטילו על אביו לחנכו בק"ש לפי שאינו מצוי אצלו תמיד כשמגיע זמן ק"ש, ועכ"ל. ולפי דבריו היה מקום לומר שה"ה לענין ספח"ע שיעקר חיובה בלילה.

אלא שנתוס' (ד"ה וקטנים) יצאו לחלוק על דברי רש"י, דנראה לר"ת דמייירי בקטן שלא הגיע לחינוך, אבל קטן שהגיע לחינוך חייב בק"ש. וכתב הרשב"א (שם) דאע"פ דיש לתמוה ע"ז דאי בשלא הגיע לחינוך מ"ש הני אפי' מכל המצות האמורות בתורה ואפי' מן התפילה נמי פטור, מי"מ העיקר כר"ת [ועיי' שהקשו על רש"י מדאשכחן בסוכה (מב.) קטן יהודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסי' ראשון של ק"ש.

(ובת"י (שם יא: ברי"ף) תירץ די"ל דהתם לא קאי ע"ד חיוב אלא להרגילו במצות. ובפנ"י (שם) כתב דהתם לאו מדין עיקר מצות ק"ש מיייר, אלא משום שיועד לדבר אביו מחויב ללמדו תורה, ע"כ. וכן הוא בביאור הגר"א (מובא לקמן). שו"ר באור זרוע (הלכ' סוכה סי' שיד אות א) שכתב שקטן שיועד לדבר מלמדים אותו תורה צוה וי"א שמע ישראל וגו', משמע דכונת הגמ' לחינוך לת"ת, דלא כתוסי'. ועיי' בבנין שלמה (ח"א סי' נח).

ולמעשה פסק השו"ע (סי' ע"ג סעי' ב) כרש"י דקטן אפי' הגיע לחינוך פטור מק"ש, מפני שאין אביו מצוי אצלו בזמן ק"ש בערב, והקטן ישן בבוקר, וסיים דמי"מ ראוי לנהוג כר"ת, ועיי' בביאור הגר"א (אות ד) שכתב שמאירושלמי משמע כרש"י.

וכתב במ"ב (סי' תכו סעי' א) דלרש"י ה"ה דקטן פטור מ"קידוש לבנה". ובשו"ת בנין שלמה (ח"א סי' נח ד"ה אבל) כתב שקטן פטור אף מ"קריאת המגילה" בלילה, דהרי הדבר דומה לק"ש דפטור אף בלילה משום שדרכו של תינוק לילך ולישן בתחילת הלילה. ועפ"י רצה לומר דמה"ט קטן אינו מוציא את הרבים יד"ח קריאת המגילה בלילה, אע"פ שחיובה (בלילה) מדרבנן, דהרי אינו מחויב הוא.

ואע"פ שמבואר במ"ב בסימן תרע"ה שקטן חייב בני"ח, וכמו כן משמע מדבריו בסימן תרפ"ט שחייב בקריאת המגילה אף בלילה, י"ל דשאני התם דמצוות אלו באות לעתים ובכה"ג שפיר אביו יכול להיות מצוי אצלו בלילה. אלא דאכתי צ"ע מהא דבסימן קי"ב סעי' ו' לענין תפילה שחייב לחנכו שחרית וערבית. ואפשר דיש לחלק דשאני מצות תפילה דלמעשה נוהגת כל היום.

מעתה י"ל דה"ה לענין ספירת העומר, דכיון שאין אביו מצוי בלילה פטור מספח"ע. אלא דבגיל י"ב שנים חייב לחנכו, וכמו שכתב הב"ח (שם) שאפי' לדעת רש"י מגיל י"ב שמצוי אצלו פשיטא דחייב לחנכו בק"ש. וכן פסק המ"ב (סי' ע"ג סעי' ח).

אלא שיי"ל דבשלמא לסוברים דמי שלא ספר בלילה תו אינו סופר, כיון שאביו אינו מצוי בלילה י"ל דאינו מחויב לחנכו, אולם לפי הסוברים דאיכא חיוב לספור ביום, שוב י"ל דאביו מחויב לחנכו ע"פ ביום, שהרי מצוי הוא אצלו. וכבר פסק השו"ע (סי' תפ"ט סעי' ז) לענין האי מח' דיש להחמיר דבדבר ולספור ביום. ולפ"ז יש מקום לדון להחמיר נמי לענין חובת חינוך (אלא דיש לחלק דעד כאן לא החמיר השו"ע אלא לספור דאפטר בקל, משא"כ לענין מצות חינוך).

אולם אכתי אין זה מילתא דפשיטא, דהרי אף אם נימא דאיכא חיוב לספור ביום מצונו באור זרוע (סי' שכ"ט) שכתב דמי ששכח לספור בלילה סופר ביום בברכה, כההיא דפרק תפלת השרח טעה ולא התפלל ערבית יתפלל שחרית שנים ודוקא בשוכח ולא בביטל המצוה במזיד, ע"כ. מבואר דחובה לספור ביום אינו אלא מדין תשלומים, ואי"כ בניד י"ל דכיון שהקטן בלילה היה פטור שוב אינו חל עליו חיוב לחזור ולספור. ואע"פ שמשאר הראשונים משמע דאין זה בתורת תשלומים. וכן פסק בנהר שלום (שם), מי"מ הביאור הלכה (שם ד"ה בלא ברכה) חשש לדברי האור זרוע, וכיון דחזינן מדבריו דלא שיטה דחוייה היא בניד' יש מקום להקל בצירוף דעת הסוברים דליכא מצוה ביום.

אלא שמהשער"ת (סי' תפ"ט אות כ), הערוה"ש (שם אות טו) והכת"ס (אור"ח סי' צ"ט) משמע דאיכא חובת חינוך על הקטן בספח"ע, וי"ל דהיינו טעמא מחמת חובת היום כמבואר לעיל (לעיל דיש לדחות הראייה מהכת"ס כי שם איירי בקטן בגיל י"ב. ולפ"ז י"ל דחיבוהו בזה כי בכה"ג כבר מחויב לכו"ש כמבואר בב"י לעיל). ומי"מ י"ל דניתן לקיים חיוב זה ע"י הספירה שסופר הקטן בת"ת, דהרי המלמד הוא כשלוחו של אביו, וכמו שמצינו לענין חובת האב ללמד את בנו תורה ודיוצא אע"פ שמשכיר מלמד מבואר בניד' י"ד סי' רמ"ה סעי' ד'.

אלא דמי"מ אם נימא דחובת הקטן אינו אלא מחומרא כנ"ל. יש להחמיר נמי לאידך גיסא ולהחשיב הקטן שאינו בר חיובה במצוה זו ואינו מוציא רבים יד"ח, וכמי"ש הבנין שלמה הנ"ל (לענין קריאת המגילה) דכיון שאביו אינו חייב לחנכו שוב אין הקטן בכלל בר חיובה להוציא אחרים יד"ח.

מיהו שוב בינתיי דאפשר דאע"פ שאביו אינו חייב לחנכו מי"מ אכתי הקטן בר חיובה הוא. דאע"פ שמצינו ברש"י (ברכות מח. ד"ה עד שאיכא) דס"ל דקטן שהגיע לחינוך אין הפשט שחכמים הטילו עליה דהקטן חיוב לקיים המצות, אלא עליה דאבוח הוא דרמי לחינוכה. ועיי' לדעתו לעולם קטן אינו מוציא את הרבים יד"ח דהרי אינו בר חיובה הוא. מי"מ דעת התוס' (ברכות מח: ד"ה עד שאיכא) שחובת חינוך הטלילה חכמים על הקטן. וכבר פסקו האחרונים כדברי תוסי' שחובת חינוך הטלילה חכמים על הקטן ועיי' יכול להוציא, עיי' בשו"ע בסי' קפ"ו סעי' א) שפסק בענין ברהמ"ז שקטן מוציא יד"ח את מי שאכל פחות משיעור שביעה. אולם בסי' תרפ"ט סעי' ב' נקט שחש"י אינו מוציא אחרים יד"ח קריאת המגילה, וזה סותר לדבריו הנ"ל. וצ"ל דס"ל להשו"ע דשאני מגילה שהקטן הוי תרי דרבנן, וכשיטת תוס' מגילה (נ"ט: ד"ה ר"י מפי"ה) ועיי' לא מוציא אחרים י"ח, וכמי"ש המ"ב (סי' תרפ"ט סעי' ה). ובסי' קפ"ו איירי שהגדול לא אכל כדי שביעה והקטן אכל כדי שביעה. ועיי' עוד במ"א (שם) שהקשה תו על השו"ע שפסק דידי חובת מגילה אינו מוציא, ובססי' תרע"ה פסק שקטן מוציא יד"ח נ"ח. ובמ"ב (סי' תרפ"ט סעי' ו' ושע"כ) שם) כתב דהעיקר כמו שפסק לענין נ"ח שיכול להוציא אלא דמי"מ יש לסמוך ע"ז רק בשעת הדוחק. ועיי' עוד במ"ב (סי' נ"ג סעי' ל, וסי' נ"ד סעי' ד).

ולכאורה צ"ע להסוברים שחובת חינוך הוא על הן אידך שידך להטיל חיובים לקטן, שהה"ה אינו בר דעת. ולכאורה י"ל שבאמת החובה הוא על האב אל החכמים נתנו לקטן יד"ח בר חיובה". וכן מוכח מדברי הגר"י (ענינים חדשים מהגר"י מודפס בסוף חידושי הגר"י סטנסיל). אולם הכת"ס (סי' צ"ט ד"ה ועיי' בשו"ע) יצא לחדש דאפי' לדעת תוסי' כיון שהחיוב הוא על האב שיעשה הקטן המצוה, מקרי בר חיובה כיון שעושה ומקיים.

ודעת הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פכ"ב הגי"ה) שחיוב חינוך הוא על הן ממש, אלא דגדר החיוב של קטן הוא משום דלא תסור הוא אזהרה כללית וכו', ולא זו נאמר לכל אדם שיש בו דעת בין גדול וכו'. ועיי' עוד בזה בשמעתא עמקתא גליון י"א.

ונפק"מ בין הטעמים בניד, דלפי הכת"ס י"ל דכיון שאביו אינו מחויב לחנכו משום שאינו מצוי, שוב אין הקטן בכלל בר חיובה, אבל לפי דברי הגר"י והגרש"א שנקטו שהקטן גופא יש לו דין בר חיובה ממש אף כשאין אביו חייב לחנכו, י"ל דאכתי בר חיובה הוא. מעתה יוצא דקטן חייב בחינוך (לחומרא עכ"פ), ומוציא רבים יד"ח (אלא דע"י בהנה לעיל דמי"מ לדעת המ"ב קטן אינו מוציא יד"ח במצוות אלא בשעת הדחק). וכן הוא דעת הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פ"ס"ד אות ב) שמתחכם את הקטנים לספור ספירת העומר עם ברכה.

וגרי לכאוי דאם הקטן שכח וכל ספר יום א', ורשאי להמשיך לספור עם ברכה, וזה ע"פ המ"א (סי' רט"ט סעי' א) דס"ל דדבר שיש פוסקים המתירין אף לגדול, אף דלא קיי"ל כן מ"מ לקטן שרי, וכן הוכיח בשו"ע ברכ"י (פ"י אות יד מהא), וכן הגרש"א זצ"ל (חינוך הבנים למצוות הגה ע"ג) נקט לענין אכילת מצה, דודאי יש להקל בשיעור של כדי אכילת פרס ולשער השיעור הקל ביותר דהיינו תשע דקות. ועיי' עוד בזה בשמעתא עמקתא גליון פ"ז. אלא ששו"ר דדעת הגרש"א זצ"ל (שם) דאם החסיר יום א' ולא ספר ימשיך לספור בלי ברכה כמו גדול, עיי'. ונראה דגם הוא יז"ל יודה שבשעת הצורך (כגון שהדבר משפיע לרצון הקטן לקיים המצוה) דרשאי לברך.

האם מותר למדוד בגד שיש בו חשש שעטנז

תנן [כלאים פ"ט מ"ב] אין עראי לכלאים, ולא ילבש כלאים אפילו ע"ג עשרה, אפילו לגנוב את המכס.

ובאידיך תנן [שם מ"ה] מוכרי כסות מוכרין כדרכן, ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החממה, ובגשמים מפני הגשמים.

ופי' הר"ש [שם פ"ב ו"ה] דההוא תנא דמתני' דאסר ללבוש כלאים ע"מ לגנוב את המכס, קסבר דבר שאין מתכוון אסור, ופליג אסתמא דמוכרי כסות מוכרים כדרכן.

ומההיא דמוכרי כסות דייקנן בשיהוי כירה [שבת מו:] דדבר שאין מתכוון מותר אפי' באיסור דאורייתא. ע"כ. וכ"כ הרא"ש [בפי' המשניות שם, ובהל' כלאי בגדים פ"ט מנדה אות ט' ו"א].

ובר"ן [פרק גיד הנשה דף לב. מדפי הרי"ף] כתב להוכיח ממתני' דמוכרי כסות, דאף בכה"ג דמטי ליה הנאה שרי בפסיק רישא כל שאינו מתכוין, דהא מוכרי כסות ודאי מטי להו הנאה אלא דכיון שאינו מתכוין לא חשבנן ליה מזיד.

וה"ה הרא"ש [הל' כלאי בגדים שם] דהלכתא כמתני' דמוכרי כסות, דקמ"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר.

ובמעטני יו"ט [שם אות ז'] כתב להקשות דהא מודה ר"ש בפסיק רישא ואע"פ שאינו נהנה, ואי"כ אמאי שרי הכא, וכתב די"ל דשאני איסור בגדי כלאים כיון דאפקיה קרא בלשון לא תלבש ש"מ שלא אסרה תורה אלא כשמתכוין ללבישה.

אולם הרמב"ם [פ"י מהל' כלאים הל' ט"ז] פסק דמוכרי כסות מוכרין כדרכן, ובלבד שלא יתכוונו בחמה שלש להם כלאים שעל כתפן מן החמה, ולא יתכוונו בגשמים להתחמם בו.

ואע"פ כן פסק (שם ה"ח) דלא ילבש אדם כלאים עראי, ואפי' ע"ג עשרה בגדים שאינו מהנהו כלום, ואפילו לגנוב את המכס, ואם לבש כן לוקה.

וברד"ב [שם] כתב להעיר דההיא מתני' דאסר ללבוש כלאים ע"מ לגנוב את המכס, אתיא כמ"ד דבר שאין מתכוין אסור, ואילו הרמב"ם פסק [פ"א מהל' שבת ה"ה] כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר, וא"כ אמאי פסק לההיא מתני'. וכתב לישב דאמר שבת דחמיר להו לאינשי פסק כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר, אבל גבי כלאים דקיל להו לאינשי פסק כר"ע וכו'. יהודה דדבר שאין מתכוין אסור.

אולם הכ"מ [שם] כתב דנראה דטעמו של הרמב"ם משום דס"ל דאפי' ר"ש מודה בהא דלבישה לצורך גניבת המכס, דכיון שהוא לובש ממש הרי עבר על לא תלבש שעטנז, אבל מוכרי כסות שאינם לובשים ממש אלא מעלים עליהם, מותר אם אינו מתכוין.

ובטור [י"ד סי' ש"א] פסק כהרא"ש וכתב - הלובש כלאים ואינו מתכוין להנאתו, כגון שלובש להעביר בהם המכס, מותר, וכן מוכרי בגדים מעלים עליהן בגדי כלאים כשמוליכין למוכרו או שלובשין אותם כדי להראות מדתם, מותר, ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים.

ובב"י [שם] הביא דברי הרמב"ם וביאורם כמ"ש בכ"מ, וכתב דלפי דברי הרמב"ם צ"ל דלית ליה הא דפי' הטור במוכרי כסות שלובשין אותם להראות מידתם, אלא מפ' כפי' הראשון שכתב הטור ששלובשין עליהם בגד כלאים כשמוליכין אותו למוכרו.

ולדינא פסק הב"י [סי' ש"א ס"ה וס"ו] שהרמב"ם דאסור ללבוש כלאים עראי, ואפי' ע"ג עשרה בגדים, ואפי' לגנוב את המכס. ומוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים.

אולם הרמב"א [שם מ"ן] כתב דיש מתירין אפי' ללבוש כלאים כל שאינו מתכוון להנאתו, כגון שלובש כלאים להעביר בו המכס, או שלובש כדי להראות מידתן אם רוצה למוכרו וכו'.

ולכאוי לדעת הרמ"א יש להתיר למדוד בגד על מנת למדוד מידתו אף בכה"ג דודאי אית ביה שעטנז, דהרי אינו לובשו אלא

